

Teksti Et kuva Kirsi-Marja Nurminen

Jälkihuolto on nuoren oikeus

Monelle nuorelle itsenäistyminen ja oman elämän aloittaminen voi tuntua pelottavalta. Miten selvittää itse taloudenhoidosta ja opinnoista? Sijoitetuilla nuorilla on mahdollisuus ja ennen kaikkea oikeus saada tukea itsenäistymiseensä. Sitä nimitetään jälkihuolloksi.

Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon, kun sijaishuolto päättyy – viimeistään nuoren täyttyessä 18 vuotta. Jälkihuollon järjestämisestä vastaa asuinkunta. Lastensuojelulain 76 §:n mukaan kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuvan asiakassuunnitelman pohjalta. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy nuoren täyttyessä 21 vuotta. Tarvittaessa vielä tämän jälkeen sosiaalityöntekijä laatii yhdessä nuoren kanssa suunnitelman, johon kirjataan nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet.

Näin laissa. Käytäntö kunnissa kuitenkin vaihtelee.

– Paikoin jälkihuolto järjestetään kunnissa laadukkaasti, paikoin heikommin. Valitettavasti se riippuu sosiaalityön resursseista, sanoo lapsiasiavaltuutetun toimiston lakimies **Jaana Tervo**.

Lapsiasiavaltuutettu ei voi lain mukaan käsitellä ja ratkaista yksittäisten lasten asioita, mutta toimistoon tulee silti runsaasti erilaisia tiedusteluja. Näistä osa koskee jälkihuoltoa

– Hurjimmillaan tilanne on se, ettei nuori ole koskaan kuullutkaan jälkihuollosta. Tavallisesti kysymykset kuitenkin koskevat taloudellista tukea. Myös se kiinnostaa, voiko jälkihuoltoa pyytää myöhemmin, jos sitä ei jostain syystä heti halua.

Tervon mukaan onnistuneen jälkihuollon edellytys on, että sosiaalityöntekijä perehtyy nuoren tarpeisiin ja suunnittelee jälkihuollon yhdessä nuoren ja hänen verkostonsa kanssa jo ennen sijoituksen päättymistä. Tuloksena on nuorta parhaalla mahdollisella tavalla tukeva palvelukokonaisuus, joka kirjataan jälkihuolto-suunnitelmaksi.

Jälkihuolto päättyy nuoren täyttyessä 21 vuotta. Monella on tuossa iässä vielä opinnot kesken, ja oman elämän suuntaakin voi olla hakusessa. Pitäisikö ikärajaa nostaa?

– Nuoren etua ajaisi paremmin, jos ikärajaa voitaisiin nostaa esimerkiksi 25:een. Jos käy lukion, ei ehdi valmistua ammatistiin muutamassa vuodessa. Toki nuorten tarpeet ovat erilaisia. Joillakin tuen tarve on suurempi.

Nuoren oma sosiaalityöntekijä on vastuussa siitä, että nuorella on tietoa jälkihuollosta.

– Tietoa löytyy paljon myös internetistä. Samoin vertaisryhmät ovat hyviä kanavia tiedon levittämiseen. Selviytyjien *Uskomme sinuun – usko sinäkin* -oppaasta löytyy paljon hyödyllistä tietoa myös jälkihuollosta. ●

Lisätietoja:

Sosiaaliportti: Lastensuojelun käsikirja
Sanna Kivinen: Opas jälkihuollosta olevien nuorten vanhemmille (opas löytyy Sosiaaliportista pdf-muodossa)

Lapsiasiavaltuutetun toimiston lakimies Jaana Tervo muistuttaa, että nuoren oman sosiaalityöntekijän vastuulla on tiedottaa jälkihuollosta ja sen mahdollisuuksista.

Pärjäisin kyllä!

Keräsimme Perhehoitoliiton nuorisotoiminnassa mukana olevilta nuorilta jälkihuoltoon liittyviä kysymyksiä. Lakimies Jaana Tervo vastasi kysymyksiin.

Miksi en voi muuttaa itsekseni, kun olen jo 16 ja pärjäisin kyllä?

– Niin kauan kuin nuori on alaikäinen, aikuinen päättää. Toki nuorta pitää kuulla ja yrittää päästä yhteisymmärrykseen siitä, mikä on nuoren kannalta paras ratkaisu.

Miksi minä ja mun sisko ei voida asua samassa paikassa, vaan meidät on sijoitettu eri paikkoihin?

– Lastensuojelulain mukaan sijaishuolto-paikkaa valittaessa tulee pyrkiä lapsen sisarusuhteiden säilymiseen. Tämä tarkoittaa ensinnäkin, että sisarukset pyritään sijoituksessa pitämään yhdessä ja säilyttämään muutkin sukulaissuhteet. Eri paikkoihin sijoittaminen voi johtua erilaisesta hoidon ja tuen tarpeesta. Ehkä tässä tapauksessa on arvioitu, että lapsille on parempi olla eri paikoissa. Tai sitten sopivaa yhteistä sijoituspaikkaa ei ole löytynyt – se ei kyllä saisi olla lain mukaan este. Nuorelle pitäisi kertoa, miksi näin on menetelty. Äkkiä vaan kysymään omalta sosiaalityöntekijältä.

Kenelle voin puhua luottamuksellisesti?

– Kaikki viranomaiset ja ammattihenkilöstö, kuten koulukuraattorit, terveydenhoitajat, opettajat ja nuorisotyöntekijät ovat vaitiolovelvollisia. Toisaalta heillä on myös ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun, jos epäillään lapsen tai nuoren hyvinvoinnin olevan vaarassa. Työntekijän tulisi kuitenkin keskustella nuoren kanssa ennen ilmoituksen tekemistä eikä tehdä sitä hänen selkänsä takana. Asiassa pitäisi edetä yhdessä.

Minusta tuntuu, ettei kukaan kuuntele.

– Voi olla, ettei ympäriltä aina löydy kuuntelevia aikuisia. Se voi johtua ajan- tai osaamisen puutteesta. Joskus nuorelle voi tulla tällainen tunne, jos asia ei mene nuoren omien näkemysten mukaan. Juuri siksi päätösten perusteleva on tärkeää. Nuoren on ymmärrettävä päätösten teon taustat.

Mistä saisin tietää, miksi en asu omien vanhempieni kanssa? Keneltä voi kysyä?

– Tästä ei saisi olla epätietoisuutta kenelläkään sijoitetulla lapsella tai nuorella. Heitä pitäisi kuulla jo lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheessa. Kun huostaan ottoa harkitaan, tulee lapselle kertoa, mistä tämä johtuu. Omalta sosiaalityöntekijältä voi kysyä näistä asioista. Jos ei tiedä oman sosiaalityöntekijän nimeä, oma sijaisperhe tai laitoksen kyllä tietää. Sijoituksesta vastaavan kunnan sosiaaliasiamies osaa myös auttaa. Hänen yhteystietonsa löytyvät esimerkiksi kunnan internet-sivuilta.

En tahdo terapiaan, onko pakko mennä?

– Suomessa pakkohoitoon on tosi kovat kriteerit. Henkilön on oltava vaaraksi itselleen tai muille. Potilaslaissa sanotaan, että alaikäisen potilaan omat näkemykset on otettava hoidossa huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. Siksi myös nuoren ääntä tulisi kuulla mietittäessä hoitovaihtoehtoja. Voidaan myös kysyä, mitä hyötyä terapiasta on, jos hoidettava suhtautuu siihen kielteisesti. Taas kannattaisi keskustella oman sijaisperheen, laitoksen edustajien tai sosiaalityöntekijän kanssa ja ottaa selvää, miksi hoitoa tarjotaan.

Millaisia oikeuksia sijoitetulle lapselle ja nuorelle on annettu lastensuojelulaisissa?

– Oikeuksia on todella paljon. Peruseri-aate on lasten ja nuorten oman mielipiteen selvittäminen ja heidän kuulemisensa lastensuojelun eri vaiheissa. 12-vuotiaasta lähtien lapsella on myös puhevalta itseään koskevissa asioissa, mikä tarkoittaa, että hän voi tehdä omia hakemuksia ja haakea vaikka muutoksia päätöksiin. Lastensuojelun tavoite on lapsen etu. Aikuisten tekemien päätösten tulee toteuttaa tätä tavoitetta. Jos on kiinnostunut laista, se löytyy esimerkiksi osoitteesta www.finlex.fi hakusanalla lastensuojelulaki. Myös *Uskomme sinuun – usko sinäkin* -oppaasta löytyy hyödyllisiä linkkejä.

Kun täysikäisenä muuttaa pois sijaiskodista, niin millaista rahallista tukea sen jälkeen saa?

– Sijoitetulla nuorella on oikeus jälkihuoltoon aina 21-vuotiaaksi saakka. Huostaanottoajalta kertyy nuorelle varoja, joita käytetään hänen itsenäistymisensä tukemiseen jälkihuollon aikana. Jälkihuoltosuunnitelma kertoo tarkemmin, mihin varoja käytetään. Käyttökohteita ovat esimerkiksi asumisen ja oman talouden perustamisen sekä opiskelun tukeminen. Jos sijaishuollon aikana kertyneet varat ovat riittämättömät, tulee itsenäistymässä olevaa nuorta tukea asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Jälkihuollon muistilista:

- Nuorelle tai perheelle selvitetään, mitä lakisääteisiä palveluja on käytössä ja autetaan valitsemaan tarpeita vastaavia palveluja
- Huolehditaan nuoren perustoimeentulosta 21 ikävuoteen asti
- Tuetaan nuorta tai perhettä hakemaan ja käyttämään heille kuuluvia palveluja
- Tehdään kirjallinen jälkihuoltosuunnitelma, jota tarkistetaan säännöllisesti
- Jälkihuoltosuunnitelmaa pitää muuttaa, jos havaitaan, että on tehty vääriä arviointeja tuen tarpeesta
- Kannetaan kokonaisvastuu nuoren tai perheen palveluohjauksesta ja palvelujen koordinoinnista

Lähde: Sosiaaliportti: Lastensuojelun käsikirja